

**Міністерство освіти і науки України  
Рівненський державний гуманітарний університет  
Інститут мистецтв  
Факультет музичного мистецтва  
Кафедра народних інструментів**

## ***ІНСТРУМЕНТОЗНАВСТВО***

**Навчальна програма**

**(за вимогами кредитно-модульної системи  
організації навчального процесу)**

**Для студентів  
спеціальності 6.02.02.05 „Музичне мистецтво”**

**Рівне – 2008**

ББК 85.315.3р  
Н15  
УДК 681.81(073)

Турчін Г.П. Інструментознавство: Програма навчального курсу (за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу): Для студентів спеціальності 6.02.02.05 „Музичне мистецтво”. – Рівне: РДГУ, 2008. – 15 с.

*Автор-укладач* **Турчін Г.П.**, відмінник освіти України, старший викладач кафедри народних інструментів РДГУ

*Рецензенти:* кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри народних інструментів РДГУ **Трофимчук О.І.**

завідувач кафедри гри на музичних інструментах музично-педагогічного факультету РДГУ, доцент **Самалюк І.Й.**

*Відповідальний редактор -*

**Степанов О.Ф.**, професор, завідувач кафедри народних інструментів РДГУ

Друкується за рішенням науково-методичної ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №3 від 15 січня 2008р).

Програма схвалена і рекомендована до друку кафедрою народних інструментів РДГУ (протокол № 7 від 26 грудня 2007р.).

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008р.

# СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ „Інструментознавство”

## 1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

### Дисципліна „Інструментознавство”

<b>Курс: підготовка бакалаврів</b>	<b>Шифр, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень</b>	<b>Характеристика навчального курсу</b>
Кількість кредитів відповідних ECTS: 2.5	Шифр та назва напрямку: 0202 “Мистецтво”	Обов’язковий Рік підготовки: II
Модулів: 2 + (ІНТЗ)	Шифр та назва спеціальності:	Семестр: 4
Змістових модулів: 2	6.02.02.05 „Музичне мистецтво”	Лекційні: 28 год
Загальна кількість годин: 81 година	Спеціалізація: „Народні інструменти”	Практичні: 12 год.
Тижнів: 20	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Самостійна робота: 41 год.
Годин на тиждень: 2 години аудиторних занять		Індивідуальна робота: 6 год.
		Види контролю: екзамен

## **2. М Е Т А**

Мета викладання дисципліни „Інструментознавство” полягає в ознайомленні студентів з українськими народними інструментами, які є важливою складовою музичної та духовної культури народу.

Набуті під час вивчення курсу знання допоможуть майбутнім фахівцям в практичній роботі з українським народним оркестром або інструментальним ансамблем.

## **3. П Р О Г Р А М А**

### **Вступ**

Дисципліна „Інструментознавство” є однією зі складових комплексу професійно-орієнтованих дисциплін, на основі яких здійснюється фахова підготовка, формується творча особистість майбутнього спеціаліста – носія української національної культури, диригента та керівника оркестру або ансамблю народних інструментів.

Програма курсу „Інструментознавство” ставить своєю метою вивчення найважливіших питань цього предмету, що сприятиме високому рівню фахової підготовки студентів кафедри народних інструментів, розвитку їхніх професійних знань, умінь та навичок, підвищенню майстерності, ерудиції та загальної культури.

### **Завдання курсу**

У процесі вивчення інструментознавства майбутній диригент народного інструментального колективу повинен отримати знання не тільки про музичні інструменти, які традиційно входять до складу сучасного оркестру народних інструментів, але й ознайомитися з епізодичним інструментарієм, що використовується у народних ансамблях та сольній виконавській практиці, а також струнно-смічковими, духовими та ударними інструментами симфонічного оркестру, які знайшли творче застосування в українському народному інструментальному виконавстві.

## **Перелік знань та умінь, які формуються в процесі викладання дисципліни**

### ***Внаслідок вивчення дисципліни студенти повинні знати:***

- класифікацію народних інструментів;
- духові, струнні та ударні інструменти українського оркестру;
- стрій, звуковий діапазон, прийоми гри, звуко-технічні можливості інструментів;
- функціональне використання народних інструментів;
- розташування окремих інструментів та оркестрових груп в партитурі народного оркестру;

### ***уміти:***

- класифікувати музичні інструменти щодо їхньої приналежності до певної групи, підгрупи, виду та функціональної ролі в оркестрі народних інструментів.

## **Міжпредметні зв'язки та їхня реалізація при викладанні курсу**

Дисципліна „Інструментознавство” посідає одне з першорядних місць в комплексі спеціальних дисциплін. Вона вивчається на другому курсі і має вплив на логічну послідовність викладання таких дисциплін, як-от: „Інструментування”, „Читання оркестрових партитур”, „Вивчення інструментів оркестру”, „Методика роботи з оркестром” та інших, що вивчаються на старших курсах.

## ***ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I***

### ***Музичні інструменти як об'єкт наукових досліджень***

#### **Тема 1. Предмет та завдання курсу.**

Наукові дослідження в галузі інструментознавства. Органологія та органофонія як науки. Історичний огляд українського народного інструментарію.

Основні наукові джерела з вивчення народних музичних інструментів. Праці М.Лисенка, Ф.Колесси, О.Сластіона, М.Грінченка, А.Гуменюка.

Діяльність Г.Хоткевича, В.Комаренка, Л.Гайдамаки, П.Іванова, М.Лисенка-Дністровського в галузі українського інструментознавства.

### **Тема 2. *Першоджерела класифікації музичних інструментів.***

Музичні інструменти як об'єкт наукових досліджень.

Найраніші зразки класифікації музичних інструментів.

Перші наукові праці із систематизації європейських музичних інструментів (Ф.Гевард). Роль системи – класифікації музичних інструментів Е. Горнбостеля та К. Закса у новітньому інструментознавстві.

Класифікація українських народних інструментів у працях М.Лисенка, Г.Хоткевича, А.Гуменюка, В.Комаренка, М.Лисенка-Дністровського.

### **Тема 3. *Сучасна класифікація українських народних музичних інструментів.***

Звук та його властивості. Джерело звуку як першооснова систематизації музичних інструментів.

Структура сучасної системи – класифікації українських народних музичних інструментів (групи, підгрупи, види).

Духові музичні інструменти.

Струнні музичні інструменти.

Мембранні музичні інструменти.

Самозвучні музичні інструменти.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2**

### ***Інструменти українського народного оркестру (ансамблю)***

#### **Тема 4. *Група духових інструментів.***

Лабіальні, лінгвальні та амбушурні народні духові інструменти. Спосіб звукотворення.

Особливості конструкції.

Стрій, діапазон, прийоми гри, виконавські штрихи, характеристика тембру, регістрів, нотація звуків.

Роль в оркестрі (ансамблі) та специфіка використання.

Духові інструменти симфонічного оркестру, які використовуються в ансамблевому та оркестровому виконавстві.

Конструкція інструментів. Спосіб звукотворення.

Стрій, діапазон, прийоми гри та основні виконавські штрихи, характеристика тембру в регістрах, нотація звуків.

Функціональне використання в оркестрі.

### **Тема 5. Група струнних інструментів.**

Історична довідка про виникнення та удосконалення скрипки, альту, віолончелі та контрабаса. Конструкція інструментів та художньо-виражальні можливості. Настроювання струн, діапазон, основні виконавські штрихи та прийоми гри, характеристика тембру, регістрів, нотація звуків. Функціональне використання в оркестрі.

Оркестрові кобзи. Історична довідка про відродження та удосконалення кобзи, створення сімейств. Група оркестрових кобз: прима, альт, тенор, ритм, бас, контрабас. Конструкція інструментів та художньо-виражальні можливості. Настроювання струн, діапазон, основні виконавські штрихи та прийоми гри, характеристика тембру, регістрів, нотація звуків. Функціональне використання в оркестрі.

Цимбали та група бандур. Історична довідка про побутування та удосконалення інструментів. Конструкційні особливості та художньо-виражальні можливості. Стрій, діапазон, прийоми гри, характеристика тембру, регістрів, нотація звуків. Роль в оркестрі та специфіка використання.

### **Тема 6. Мембранні інструменти.**

Литаври (тулумбаси), бубон (решето), великий барабан (бухало), малий барабан, бугай (бербениця).

Конструкція інструментів. Спосіб звукотворення, прийоми гри, звуко-динамічна характеристика, партитурний запис.

Використання в оркестрі та народних інструментальних ансамблях.

### **Тема 7. Самозвучні інструменти.**

Дримба, трикутник (підкова), тарілки, луска, листок, тріскач, рубель.

Конструкція інструментів та спосіб звукотворення. Прийоми гри, характеристика звуку, нотація звуків.

Використання в оркестрі та народних інструментальних ансамблях.

#### 4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

№ п/п	ТЕМИ	Кількість годин відведених на :			
		Лекції	Практичні заняття	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
1	2	3	4	5	6
<b>Змістовий модуль I.</b>					
<b>Музичні інструменти як об'єкт наукових досліджень.</b>					
1	Предмет та завдання курсу. Наукові дослідження в галузі інструментознавства.	2		6	
2	Першоджерела класифікації музичних інструментів.	2	2	6	
3	Сучасна класифікація українських народних інструментів.	4	2	5	
<b>Змістовий модуль II.</b>					
<b>Інструменти українського народного оркестру.</b>					
4	Духові інструменти.	8	2	8	Індивідуальне навчально-творче завдання (ІНТЗ)
5	Струнні інструменти.	8	2	8	
6	Мембранні інструменти.	2	2	4	
7	Самозвучні інструменти.	2	2	4	
	<b>Усього годин</b>	<b>28</b>	<b>12</b>	<b>41</b>	<b>6</b>



## 5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Класифікувати основні та епізодичні інструменти народного оркестру за структурою сучасної схеми – класифікації – **2 год.**
2. Виконання тестових завдань. (Змістовий модуль I). – **2 год.**
3. Розробка таблиці діапазонів духових інструментів українського народного оркестру та інструментальних ансамблів в порядку теситурного розташування – **2 год.**
4. Розробка таблиці діапазонів струнних інструментів українського народного оркестру в порядку теситурного розташування – **2 год.**
5. Класифікувати мембранні та самозвучні інструменти українського народного оркестру та інструментальних ансамблів – **2 год.**
6. Виконання тестових завдань. (Змістовий модуль II) – **2 год.**

## 6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Засвоїти сутність таких понять як „органологія”, „етноорганологія”, “органофонія” та „етноорганофонія”. Ознайомитися з основними історичними джерелами з вивчення українських народних інструментів – працями М.Лисенка, Г.Хоткевича, А.Гуменюка, В.Комаренка, П.Іванова, М.Лисенка-Дністровського – **6 год.**
2. Засвоїти структуру та зміст схеми-класифікації українських народних інструментів М.Лисенка-Дністровського – **6 год.**
3. Ознайомитись зі структурою розширеної схеми – класифікації українських народних інструментів С.Марцинковського – **5 год.**
4. Засвоїти конструкцію, звуко-технічні характеристики лабіальних, лінгвальних і амбушурних духових інструментів українського народного оркестру та інструментальних ансамблів.  
Вивчити звукові діапазони інструментів, виконавські штрихи, прийоми гри, нотацію – **8 год.**
5. Засвоїти конструкцію, звуко-технічні характеристики щипкових, смичкових, струнно-ударних і фрикційних

інструментів українського народного оркестру та інструментальних ансамблів.

Вивчити звукові діапазони інструментів, виконавські штрихи, прийоми гри, нотацію – **8 год.**

6. Уміти охарактеризувати конструкцію, темброво-динамічні якості мембранних інструментів українського народного оркестру та інструментальних ансамблів.

Знати джерело звука, прийоми звукотворення, нотацію – **4 год.**

7. Уміти охарактеризувати конструкцію, темброво-динамічні якості самозвучних інструментів українського народного оркестру та інструментальних ансамблів.

Знати джерело звуку, прийоми звукотворення, нотацію – **4 год.**

## **7. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (реферати):**

1. Формування системи – класифікації українських народних інструментів.
2. Внесок музикантів і майстрів-конструкторів у справу відродження українських народних інструментів.
3. Флейтовидні народні духові інструменти та їхні художньо-виражальні можливості.
4. Лінгвальні народні духові інструменти та їхні художньо-виражальні можливості.
5. Амбушурні народні духові інструменти та їхні художньо-виражальні можливості.
6. Мала та велика флейти, гобой, кларнет в українському народному оркестрі: характеристика інструментів, художні функції.
7. Епізодичні народні духові інструменти: конструкція, художньо-виражальні можливості.
8. Сучасна кобза: процес відродження, конструктори, створення оркестрового сімейства.
9. Група оркестрових кобз конструкції М.Лисенка-Дністровського, характеристика інструментів.
10. Група оркестрових кобз конструкції М.Прокопенка та Ю.Збандута, характеристика інструментів.

11. Струнно-смичкові інструменти українського народного оркестру: комплектація та характеристика інструментів.
12. Сучасна концертна бандура: процес удосконалення, конструктори, характеристика інструмента.
13. Концертні цимбали та їхні художні функції в українському народному оркестрі.
14. Епізодичні струнні та фрикційні інструменти: конструкція, художньо-виражальні можливості.
15. Ударні інструменти українського народного оркестру.

## 8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Проведення лекційних занять з викладом теоретичного матеріалу та використанням наочних матеріалів, виконання письмових практичних завдань (таблиці, схеми, тести).

## 9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час поточного тестування, оцінки за реферат та підсумкового письмового тесту.

### Розподіл балів присвоюваних студентам

Модуль I (поточне тестування)							Модуль 2 (реферат)	Відвідування аудиторних занять	Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль I			Змістовий модуль II				15	20	30	100
15			20							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7				
5	5	5	5	5	5	5				

### **Шкала оцінювання:**

- 90 - 100 балів – відмінно (A);
- 80 - 89 балів – добре (B);
- 70 - 79 балів – добре (C);
- 60 - 69 балів – задовільно (D);
- 50 - 59 балів – задовільно (E);
- 31 - 49 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);
- 1 - 30 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

## **10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Типова програма дисципліни; робоча програма дисципліни; навчально-методичний комплекс, навчально-методичні посібники; ілюстративні матеріали (таблиці, схеми).

## ЛІТЕРАТУРА

### Основна література

1. Бобровников С. Грай, музико. – К., 1968.
2. Василенко С. Инструментовка для симфонического оркестра. – М., 1952, т.1.; М., 1959, т.2
3. Визитиу Ж. Молдавские народные музыкальные инструменты. – Кишинев, 1985.
4. Вертков К. К вопросу об украинской кобзе. Проблемы музыкального фольклора народов СССР. – М., 1973.
5. Вертков К., Благодатов Г., Язовицкая Е. Атлас музыкальных инструментов народов СССР. – М., 1963, 1975, изд.11.
6. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. – Київ, 1967.
7. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти, інструментальні ансамблі та оркестри. – К., 1959.
8. Гуменюк А. Інструментальна музика. – К., 1972.
9. Гуцал В. Грає оркестр українських народних інструментів. Райдуга. – 1978, №11.
10. Гуцал В. Инструментовка для оркестру українських народних інструментів. – К., 1988.
11. Іванов П. Музика з Поділля. – К., 1972.
12. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. – К., 1981.
13. Квитка К. К изучению украинской народной инструментальной музыки. Избранные труды в 2-х томах, т.11. – М., 1973.
14. Комаренко В. Український оркестр народних інструментів. – К., 1961.
15. Лисенко М.В. Цимбали. Народна творчість та етнографія, №5. – К., 1968.
16. Лисенко М.В. Народні музичні інструменти на Україні. – К., 1955.
17. Лисенко-Дністровський М.В. Українська кобза. Жовтень, 1980, №12.
18. Лысенко-Днепровский М.В. О технике изготовления сопилки. Советская этнография. – М.,1981, №3.
19. Лысенко-Днепровский М.В., Марцинковский С., Турчин Г. Инструментоведение. – РГИК, 1983.

20. Лисенко-Дністровський М., Марцинковський С., Турчин Г. Інструментознавство (видання друге), – Рівне, 1993.
21. Логвин В., Зуляк Я. Особливості початкового етапу освоєння цимбалів. – Рівне, 1984.
22. Марцинковський С. Духовые народные инструменты, их использование в народных оркестрах и инструментальных ансамблях. – РГИК, 1984.
23. Марцинковський С. Методичні рекомендації по комплектації українського народного оркестру. – РДК, 1984.
24. Марцинковський С. Ансамбли народной музыки. – Ровно, 1985.
25. Марцинковський С. Трійста музика та ансамблі народної музики. – Рівне, 1985.
26. Марцинковський С. Деякі аспекти інструментовки для оркестру українських народних інструментів. – РДК, 1987.
27. Марцинковський С. Деякі питання самостійної роботи студентів над перекладом симфонічної партитури на партитуру українського народного оркестру. – Рівне, 1992.
28. Мирек А. Справочник по гармоникам. – М., 1959.
29. Незовибатько О. Українські цимбали. – К., 1976.
30. Пшеничний Д. Аранжування для народних інструментів. – К., 1972.
31. Рогаль-Левицкий Д. Современный оркестр, т.IV. – М., 1956.
32. Скляр І. Подарунок сопілкарям. – К., 1968.
33. Скляр І. Київсько-Харківська бандура. – К., 1971.
34. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. – Харків, 2002.
35. Чулаки М. Инструменты симфонического оркестра. – М., 1972.

#### **Додаткова література**

36. Агафонников А. Симфоническая партитура. – М., 1981.
37. Барсова І. Книга про оркестр. – К., 1981.
38. Вертков К. Русские народные музыкальные инструменты. – Л., 1975.
39. Зряковский Н. Общий курс инструментоведения. – М., 1976.
40. Клебанов Д. Искусство инструментовки. – К., 1972.
41. Раков Н. Практический курс инструментовки. – М., 1985.
42. Розанов В. Инструментоведение. – М., 1981.
43. Шишаков Ю. Инструментовка для оркестра русских народных инструментов. – М., 1970.

**Рейтингова відомість успішності  
студентів з дисципліни „Інструментознавство”.**

**Кафедра народних інструментів.**

Кількість годин за навчальним планом     200    200     н. р.  
         семестр,          курс, спеціальність „Музичне мистецтво”

№ № з/п	Прізвище та ініціали	Кількість набраних балів				Відвідування лекційних занять	Відвідування практичних занять	Оцінка за 100- бальною шкалою	Оцінка за 4-и бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Місце за рейтингом			
		Змістовий модуль I	Змістовий модуль II	ІНТЗ (реферат)	Підсумкове тестування									
												Рейтингова шкала оцінювання		
		0-15	0-20	0-15	0-30							0-14	0-6	0-100
1														
2														
3														
4														
5														
6														
7														
8														
9														
10														

Підпис викладача, який веде курс \_\_\_\_\_

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_

*Навчально-методичне видання*

## **ІНСТРУМЕНТОЗНАВСТВО**

Навчальна програма

*(за вимогами кредитно-модульної системи  
організації навчального процесу)*

Для студентів спеціальності 6.02.02.05 „Музичне мистецтво”

### ***Автор-укладач***

**Турчін Г.П.**, відмінник освіти України, старший викладач  
кафедри народних інструментів РДГУ.

### ***Відповідальний за випуск***

**Степанов О.Ф.**, професор, завідувач кафедри народних  
інструментів РДГУ.

*Комп'ютерний набір Качанова В.Д.  
Комп'ютерний макет і верстка Третьак О.Ю.*

Підписано до друку  
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний  
Умовн.друк.акр.0,5. Наклад 50 примірників.  
Замовлення № 146/2.

Редакційно-видавничий відділ  
Рівненського державного гуманітарного університету  
33028, м.Рівне, вул.С.Бандери, 12